

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-109>

УДК 339.17:657]:004](045)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

FEATURES AND CHALLENGES OF ACCOUNTING IN TRADING ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

Демченко Тетяна Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7471-540X>**Demchenko Tetyana**

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

У статті досліджено особливості та проблеми бухгалтерського обліку торгівельних підприємств в умовах цифровізації. Розглянуто сучасні тенденції розвитку облікових процесів, спричинені впровадженням інформаційних технологій, зокрема автоматизацією обліку, використанням ERP-систем, хмарних платформ та штучного інтелекту. Проаналізовано специфіку ведення бухгалтерського обліку на підприємствах, що здійснюють торгівельну діяльність, з урахуванням високої оборотності товарів, потреби в точному обліку фінансових операцій та динамічних змін у законодавстві. Досліджено проблеми, пов'язані з інтеграцією цифрових технологій в облікову діяльність, серед яких складність синхронізації даних, ризики кіберзагроз та необхідність навчання персоналу. Особливу увагу приділено питанням автоматизації обліку товарних запасів, торгової націнки, доходів і витрат, що має ключове значення для фінансової звітності торгівельних підприємств. Визначено основні переваги та виклики впровадження ERP-систем, які сприяють зменшенню помилок у розрахунках, оптимізації ціноутворення та покращенню управління товарними потоками. Запропоновано рекомендації щодо інтеграції цифрових технологій у процес бухгалтерського обліку, впровадження автоматизованих систем контролю та підвищення рівня інформаційної безпеки. Визначено перспективи подальших досліджень у сфері цифровізації облікових процесів на торгівельних підприємствах.

Ключові слова: бухгалтерський облік, торгівельні підприємства, цифровізація, автоматизація, ERP-системи, фінансова звітність, інформаційна безпека, кіберзагрози, штучний інтелект.

The article examines the features and problems of accounting at trading enterprises in the context of digitalization. It considers modern trends in the development of accounting processes caused by the introduction of information technologies, including accounting automation, the use of ERP systems, cloud platforms and artificial intelligence. The specifics of accounting at enterprises engaged in trading activities are analyzed, taking into account the high turnover of goods, the need for accurate accounting of financial transactions and dynamic changes in legislation. The problems associated with the integration of digital technologies into accounting activities are studied, including the complexity of data synchronization, the risks of cyber threats and the need for personnel training. Particular attention is paid to the issues of automation of accounting of inventories, trade margins, income and expenses, which is of key importance for the financial reporting of trading enterprises. Particular attention is paid to inventory valuation methods. The use of ERP systems allows you to automate the accounting of markups, improve pricing, and reduce calculation errors. Digitalization simplifies tax accounting, automates value-added tax calculation, reduces the time spent on preparing tax returns, and improves the accuracy of calculations. The methods for improving accounting proposed in the article include the implementation of integrated ERP systems that automate key accounting processes, reduce the risk of data duplication, and improve the management of commodity flows. The main advantages and challenges of implementing ERP systems that help reduce calculation errors, optimize pricing, and improve the management of commodity flows are identified. The need to modernize the accounting system in order to increase its efficiency and meet modern business environment requirements is substantiated. Recommendations are proposed for integrating digital technologies into the accounting process, implementing automated control systems, and improving the level of information security. Prospects for further research in the field of digitalization of accounting processes at retail enterprises are identified.

Keywords: accounting, trading enterprises, digitalization, automation, ERP systems, financial reporting, information security, cyber threats, artificial intelligence.

Постановка проблеми. Облік на торговельних підприємствах має низку специфічних особливостей, що зумовлені високою оборотністю товарів, динамічними цінами та необхідністю чіткого контролю за фінансовими операціями. Основними аспектами, які визначають специфіку бухгалтерського обліку таких підприємств, є контроль за товарними запасами, облік витрат, доходів і взаєморозрахунків із постачальниками та покупцями. Сучасні технології, зокрема діджиталізація, відіграють ключову роль у процесі модернізації облікових систем. Впровадження цифрових технологій дозволяє не лише автоматизувати базові облікові операції, а й суттєво поліпшити контроль за фінансовими потоками, спростити процеси обліку та покращити взаємодію з контрагентами.

Отже, у сучасних умовах діджиталізації господарських процесів питання обліку на торговельних підприємствах набуває особливої актуальності. Аналіз наукових джерел свідчить про наявність широкого спектра підходів до організації бухгалтерського обліку в торгівлі, однак окремі аспекти, зокрема інтеграція цифрових технологій, автоматизація облікових процесів та впровадження ERP-систем, залишаються недостатньо висвітленими. Відсутність єдиних підходів до цифровізації бухгалтерського обліку, синхронізації даних у реальному часі та забезпечення кібербезпеки формує потребу в подальшому дослідженні цих питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі активно досліджуються питання обліку торговельних підприємств в умовах цифровізації, що зумовлено швидким розвитком технологій та необхідністю адаптації облікових систем до сучасних бізнес-реалій. Дослідники розглядають різні аспекти впровадження цифрових технологій у бухгалтерський облік, акцентуючи увагу на автоматизації процесів, використанні ERP-систем, хмарних технологій та штучного інтелекту. Так, у працях вітчизняних і зарубіжних науковців висвітлено питання оптимізації процесів обліку за допомогою інформаційних систем, що дозволяє зменшити помилки, підвищити оперативність та забезпечити достовірність фінансових даних. Окремий пласт досліджень стосується проблем синхронізації даних у реальному часі, інтеграції різних інформаційних систем та забезпечення кібербезпеки. Питання захисту фінансової інформації в умовах цифровізації набуває особливої актуальності, оскільки зростає ризик кібера-

так та несанкціонованого доступу до даних. Крім того, автори наукових праць аналізують вплив змін у податковому законодавстві на облік торговельних підприємств, оптимізації податкового навантаження та дотримання фінансової дисципліни.

Бєлозерцев В. С., Гринько І. С. [1] аналізують особливості ведення обліку в торгівлі, зокрема обґрунтовують необхідність вдосконалення аналітичного відображення доходів на торговельних підприємствах, їх інформаційного забезпечення.

Ілюхіна Н. П. у своєму дослідженні визначає, що особливістю обліку на торговельних підприємствах є операції з продажу товарів та пропонує удосконалити їх аналітичну та синтетичну деталізацію для прийняття ефективних управлінських рішень [3].

Дубініна М. В., Сирцева С. В., Буганов О. В., Тусова Н. О. відмічають швидкий розвиток інформаційного простору, який забезпечує ефективну роботу всієї економіки. Відтак, автори наголошують на ефективності запровадження технології «Blockchain», так як дана технологія має важливу для бухгалтерії особливість, адже інформації, яка створена в цій базі, як зазначають вони, можна довіряти, навіть якщо «довіра до контрагента відсутня» [2]. Також вони зазначають, що для того, щоб повною мірою користуватися можливостями технології «Blockchain», потрібно змінювати законодавство і врахувати те, що для підтримки бази даних потрібні великі затрати електроенергії. Крім того, в Україні немає чіткого законодавчого регулювання, проте технологія блокчейн, враховуючи зарубіжний досвід, згідно проведеного аналізу авторів, може бути швидко впроваджуваною мережею [2].

Фахівці Мацьків Г., Смірнова І., Малікова А., Пугаченко О., Дубініна М. зазначають, що технологію блокчейн досить широко використовують в обліку світові підприємства. Також автори відзначають, що використання блокчейну на підприємстві підвищує ефективність процесів бухгалтерського обліку та вказують на надійність системи, зменшення ймовірності помилок та ризиків випадків шахрайства [4].

Талах Т. А., Голяничук Н. В. обґрунтовують необхідність цифровізації обліку для забезпечення ефективного розвитку бізнесу. Автори відзначають важливість використання цифрових рішень в бухгалтерському обліку, що дозволить отримати більш точні і достовірні аналітичні дані [5].

Таким чином, сучасна наукова думка акцентує увагу на необхідності глибокої цифрової трансформації облікових процесів на підприємствах, зокрема торговельних, що дозволить підвищити їхню ефективність, прозорість і конкурентоспроможність.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей бухгалтерського обліку на торговельних підприємствах в умовах діджиталізації, виявлення основних проблем, пов'язаних з інтеграцією цифрових технологій, а також розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності облікових процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифровізація бухгалтерського обліку на торговельних підприємствах охоплює широкий спектр змін, зокрема автоматизацію операцій, використання хмарних технологій та застосування штучного інтелекту для аналізу фінансових даних. Сучасні ERP-системи дозволяють забезпечити безперервний доступ до облікової інформації, що підвищує оперативність управлінських рішень. Особливістю обліку на торговельних підприємствах є визначення торгової націнки, яка є важливим інструментом ціноутворення та визначення фінансових результатів діяльності. Її величина залежить від стратегії ціноутворення, рівня конкуренції та собівартості товарів. Облік торгової націнки потребує врахування не лише витрат, але й ринкових умов, попиту та конкуренції. Цифрові системи, зокрема ERP-системи, дозволяють автоматизувати процес торгової націнки, коригувати її в реальному часі залежно від змін вартості товару та рівня попиту. Це дає змогу уникати помилок у обчисленнях та покращити точність фінансових прогнозів.

Треба зауважити, що ще однією особливістю є вибір методу оцінки залишків товару та відображення їх в бухгалтерському обліку торговельного підприємства. Торговельні підприємства використовують такі методи оцінки товарних залишків, як: метод ФІФО, метод середньозваженої вартості та метод ідентифікованої собівартості. Вибір методу впливає на формування фінансових результатів і податковий облік. Діджиталізація процесу обліку товарів сприяє автоматичному оновленню залишків, а також дозволяє швидко і точно коригувати ціни в умовах змін на ринку, що робить облік більш прозорим і ефективним.

Як показав аналіз наукових досліджень [2,4], одним із ключових трендів є використання блокчейн-технологій для ведення

обліку, що гарантує прозорість та достовірність фінансових операцій. Окрім цього, штучний інтелект і машинне навчання поступово інтегруються в бухгалтерський облік, що сприяє автоматизації рутинних процесів, підвищенню точності облікових записів та зниженню ризику помилок бухгалтерів.

Незважаючи на значний прогрес у цифровізації бухгалтерського обліку, автоматизація обліку товарних запасів, доходів і витрат залишається складним завданням для багатьох торговельних підприємств. Основні труднощі пов'язані з необхідністю точного відображення руху товарів, що потребує інтеграції систем штрих-кодування, RFID-технологій та автоматизованих систем обліку залишків. Важливим аспектом є також коригування облікових даних у реальному часі, що вимагає синхронізації інформаційних потоків між різними відділами торговельного підприємства. Водночас проблема точності обліку витрат та доходів загострюється у зв'язку з частими змінами в податковому законодавстві, що потребує адаптації програмного забезпечення та регулярного оновлення алгоритмів розрахунків.

У торгівлі значну роль відіграє правильне визнання доходів та витрат. Доходи визнаються в момент реалізації товару, а витрати можуть включати закупівельну вартість товарів, транспортні витрати, комісійні винагороди та інші операційні витрати. Правильне визнання доходів та витрат є основою для формування фінансових результатів торговельного підприємства. Завдяки впровадженню цифрових технологій автоматизуються процеси обліку операцій, що зменшує ризик помилок бухгалтерів і забезпечує оперативне відображення фінансових операцій в обліковій системі [1; 3].

Зауважимо, що торговельні підприємства підпадають під дію податку на додану вартість, єдиного податку або загальної системи оподаткування. Облік податку на додану вартість вимагає чіткої фіксації податкових зобов'язань та податкового кредиту, що впливає на розрахунок кінцевого фінансового результату. Діджиталізація спрощує ведення податкового обліку, автоматизує розрахунок податку на додану вартість, зменшує час, що витрачається на складання податкових декларацій, та підвищує точність розрахунків.

Аналіз відображення в обліку діяльності торговельних підприємств показав низку проблем, а саме:

1. Висока волатильність цін на товари ускладнює облік товарних залишків, форму-

вання собівартості та ціноутворення. Постійне коригування вартості товарів у зв'язку зі змінами ринкових умов вимагає додаткових зусиль бухгалтерської служби, що ускладнює процес ведення обліку та складання фінансової звітності.

2. Існують труднощі з інтеграцією різних бізнес-процесів та синхронізацією даних між підрозділами торговельного підприємства. Невідповідність між програмними продуктами призводить до дублювання даних, помилок у фінансовій звітності та необхідності додаткових витрат на адаптацію та навчання персоналу.

3. Торговельні підприємства часто стикаються з проблемами втрат товарів, зловживань з боку персоналу та помилками у реєстрації фінансових операцій. Відсутність ефективної системи внутрішнього аудиту сприяє шахрайству, недостовірному обліку товарно-матеріальних цінностей і фінансових результатів, що негативно позначається на діяльності підприємства.

4. Часто торговельні підприємства змушені шукати законні способи оптимізації податкових витрат, що вимагає грамотного ведення податкового обліку та використання спеціальних механізмів (наприклад, податкового кредиту або перенесення збитків). Неправильний підхід до податкового планування приводить до штрафних санкцій або фінансових втрат.

5. Оскільки в торговельній діяльності часто виникають повернення товару та виявлення браку, підприємства повинні вести відповідний облік, що ускладнює фінансову звітність та вимагає додаткових розрахунків. Особливо проблематичним є відображення повернень у податковому обліку, оскільки необхідно правильно коригувати податковий кредит і зобов'язання.

Використання ERP-систем дозволяє суттєво оптимізувати облікові процеси на торговельних підприємствах. Завдяки інтеграції різних модулів у межах єдиної платформи забезпечується безперервний контроль за всіма фінансовими операціями, автоматизується розрахунок податкових зобов'язань, а також полегшується аналіз товарних потоків. Водночас ефективність впровадження ERP-систем значною мірою залежить від рівня підготовки персоналу, якості адаптації програмного забезпечення до специфіки підприємства та можливості його інтеграції з іншими інформаційними системами. Основними перевагами ERP-рішень є зменшення ризику дублю-

вання даних, підвищення точності фінансової звітності торговельного підприємства та спрощення контролю за витратами. Однак треба враховувати високу вартість таких систем, що може бути бар'єром для малих та середніх торговельних підприємств [5].

Треба зауважити, що оцифрування бухгалтерського обліку спричиняє нові виклики у сфері інформаційної безпеки. Використання хмарних сервісів та віддаленого доступу до облікових даних збільшує ймовірність кібератак та несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації. Основними ризиками є витік даних, атаки шкідливого програмного забезпечення та маніпуляції з фінансовими показниками. Захист облікової інформації вимагає впровадження багаторівневих систем автентифікації, використання шифрування даних та регулярного оновлення програмного забезпечення на торговельному підприємстві. Важливим є також навчання персоналу з питань кібербезпеки, оскільки людський фактор залишається однією з головних загроз для інформаційної безпеки торговельного підприємства.

Виділимо основні пропозиції щодо удосконалення обліку на торговельних підприємствах в умовах діджиталізації:

1. Використання інтегрованих програмних рішень за допомогою сучасних ERP-систем дозволить автоматизувати процеси обліку, уникнути дублювання даних та підвищити точність фінансової інформації.

2. Проведення регулярних тренінгів та курсів для бухгалтерів сприятиме кращому розумінню змін у законодавстві, стандартах фінансової звітності та використанню автоматизованих облікових систем.

3. Застосування сучасних методів податкового планування та залучення професійних консультантів допоможе зменшити податкове навантаження та уникнути штрафних санкцій.

5. Запровадження регулярного аудиту, використання аналітичних інструментів для виявлення помилок у фінансовій звітності дозволить мінімізувати ризики шахрайства та фінансових втрат на торговельному підприємстві.

6. Впровадження інструментів прогнозування попиту та систем штрих-кодування допоможе зменшити втрати від надлишкового або дефіцитного запасу товарів.

7. Уніфікація облікових процедур відповідно до МСФЗ сприятиме підвищенню прозорості фінансової звітності та залученню інвесторів.

Висновки. Удосконалення облікових процесів на торговельних підприємствах є необхідною умовою для підвищення ефективності їх діяльності. Використання сучасних технологій, оптимізація податкового обліку, автоматизація процесів та вдосконалення системи внутрішнього контролю сприятимуть зміцненню фінансової стабільності підприємств та їх конкурентоспроможності на ринку.

Діджиталізація обліку на торговельних підприємствах відкриває нові можливості для автоматизації та покращення точності фінансових операцій. З метою вдосконалення бухгалтерського обліку на торговельних підприємствах доцільним є впровадження сучасних інформаційних технологій, що дозволяють автоматизувати ключові процеси, забезпечити оперативний доступ до фінансової

інформації та мінімізувати ризики помилок. Одним із пріоритетних напрямів є інтеграція ERP-систем, що сприятиме покращенню контролю за товарними запасами, доходами та витратами торговельного підприємства. Крім того, важливим є використання штучного інтелекту для аналізу фінансових даних, прогнозування попиту та оптимізації витрат. Підвищення ефективності облікових процесів також можливе завдяки впровадженню технологій блокчейн, які забезпечують прозорість операцій та підвищують рівень довіри між контрагентами. Зауважимо, що важливим аспектом залишається підвищення рівня цифрової грамотності бухгалтерів, що сприятиме ефективному використанню сучасних облікових інформаційних систем та зниженню ризику помилок у фінансовій звітності торговельного підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белозерцев В. С., Гринько І. С. Облік доходів на торговельних підприємствах. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8421>
2. Дубініна М. В., Сирцева С. В., Буганов О. В., Тусова Н. О. Blockchain-технологія як засіб трансформації бухгалтерського обліку. *Modern economics*. 2018. № 12. С. 75–80.
3. Ілюхіна Н. П. Шляхи вдосконалення обліку доходів та витрат на торговельних підприємствах. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 2. С. 61–64. URL: <https://surl.li/zwuuld>.
4. Мацьків, Г., Смірнова, І., Малікова, А., Пугаченко, О., & Дубініна, М. Застосування технології блокчейн у бухгалтерському обліку та аудиті: досвід України та Казахстану. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 1(48). С. 180–192.
5. Талах Т. А., Голяничук Н. В. Цифровізація обліку для забезпечення ефективного розвитку бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3955>

REFERENCES:

1. Bielozerstev V. S., Hrynkо I. S. (2020) Oblik dokhodiv na torhivelnnykh pidpriemstvakh [Accounting of income in trading enterprises]. *Efektivna ekonomika*. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8421> (in Ukrainian)
2. Dubinina M. V., Syrtseva S. V., Buhanov O. V., Tusova N. O. (2018) Vlockchain-tekhnohohiia yak zasib transformatsii bukhhalterskoho obliku [Blockchain technology as a means of transforming accounting]. *Modern economics*. № 12. P. 75–80. (in Ukrainian)
3. Iliukhina N. P. (2014) Shliakhy vdoskonalennia obliku dokhodiv ta vytrat na torhovelnykh pidpriemstvakh [Ways to improve accounting of income and expenses in trading enterprises]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*. Vyp. 2. P. 61–64. URL: <https://surl.li/zwuuld> (in Ukrainian)
4. Matskiv, H., Smirnova, I., Malikova, A., Puhachenko, O., & Dubinina, M. (2023) Zastosuvannia tekhnolohii blokchein u bukhhalterskomu obliku ta audyti: dosvid Ukrainy ta Kazakhstanu [Application of Blockchain Technology in Accounting and Auditing: Experience of Ukraine and Kazakhstan]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. № 1(48). P. 180–192. (in Ukrainian)
5. Talakh T. A., Holianchuk N. V. (2025) Tsyfrovizatsiia obliku dlia zabezpechennia efektyvnoho rozvytku biznesu [Digitalization of accounting to ensure effective business development]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 71. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3955> (in Ukrainian)